

Мајор **БРАНКО ИЊАЦ**

СТАНОВНИШТВО И ВАЗДУШНИ ДЕСАНТИ

Ова тема је постала актуелна још у Другом светском рату, а несумњиво је да је њен значај још више порастао и да ће и даље расти због наглог послератног развоја ваздухопловне технике и осталих борбених средстава. Због тога није чудо што се данас у свету поклања велика пажња не само ваздушнодесантним трупима, већ и одбрани од њиховог дејства. Иако су претерана гледишта неких западних војних стручњака који, на пример, сматрају да „све што није способно за пренос ваздухом треба да иде у старо гвожђе“, или да сваки војник, поред осталог, треба да прође и обуку у ваздушнодесантној школи, ипак ту има и понеко зрнце истине. Поред тога, познато је да и СССР поклања велику пажњу својој „армији специјалне намене“ — својим ваздушнодесантним јединицама. Упоредо са тим све више расте важност, па и улога транспортне авијације, тако да је данас њен технички развој далеко одмакао у поређењу са оним при крају прошлог рата.

Многобројни примери употребе ваздушнодесантних трупа у Другом светском рату, као и њихова ограничена употреба (због ограниченог карактера рата) у Кореји и Индокини, и борбама по малајским џунглама, оправдано наводе на закључак да ће њихова примена у евентуалном будућем рату бити још свестранија. Ово утолико пре што су оне и у прошлом рату много допринеле веома брзим успесима Немаца у Холандији, Белгији, Норвешкој и на Криту, као и успесима Савезника у Бурми, на Сицилији, у Француској, при освајању острва Корецидор, итд. Стварањем изненађења и пометње у позадини фронта противника, Немци су помоћу ових трупа са минималним губицима и за најкраће могуће време савладали Холандију и Белгију и присилили Норвешку на капитулацију. Оне су у позадини противника — нарочито код цивилног становништва — изазивале изненађење, па и панику и убијале вољу за даљим отпором, што им је и био један од главних циљева. Разумљиво је што су доживљавали таква изненађења баш они народи — као и њихове армије — који нису довољно познавали овај нови вид борбе и који нису били обучени, па чак ни упозорени на борбу против оваквих трупа.

Пошто су недавни догађаји у историји показали да управо мање државе морају посветити највећу пажњу одбрани позадине од ваздушних десаната — јер оне најчешће и претстављају објекте тако-

званог „вертикалног рата“ или „вертикалних операција“, које следе брзином средстава којима се изводе — покушају да у овом чланку размотрим могућности борбе становништва против оваквих врста непријатељског напада. Али, при томе треба имати у виду да циљеви ваздушних десаната могу бити веома различити. Они се могу спустити позади браниочевог фронта са циљем да се таквим „вертикалним маневром“ („обухватом или обиласком“) ослаби браниочева одбрана на фронту како би се властитим снагама олакшао продор и напредовање или да се заузимањем важних објеката позади браниочевог фронта (мостова, прелаза, теснаца итд.) онемогући његово повлачење. Они могу дејствовати и у дубокој позадини непријатеља у циљу уношења дезорганизације и панике међу становништвом или у циљу заузимања или рушења каквих важних тачака или објеката на браничевој територији, као и за вршење разноврзних других диверзија. Сама дубина на коју ће се десанти употребити зависи од даљине долета авиона, а она се данас креће од неколико стотина па до неколико хиљада километара, тако да од њих неће бити поштеђена ни најдубља позадина. Најзад, треба уочити и то да се успех десаната првенствено заснива на *изненађењу*, јер су многобројни примери и досада показали да су десанти постизали утолико веће резултате уколико су приредили веће изненађење и да су десанти имали много мање успеха тамо где није било изненађења. Иако се десант на Крит 1941 године углавном успешно завршио, ипак су га Немци веома скупо платили, јер је од 6.000 падобранаца (према немачким подацима) погинуло 1.055 и нестало 2.098. Приликом десанта 1 британске ваздушно-десантне дивизије код Арнхема 1944 године од 9.000 бораца спасло се свега око 2.000, док се од 700 падобранаца немачког десанта на Дрвар — и поред постигнутог изненађења — спасло само око 120 људи, и то захваљујући доласку немачких тенкова.

Ова искуства, која су плаћена хиљадама живота, јасно показују да одбрану од ваздушних десаната треба заснивати на трајној приправности и смелом и енергичном отпору. Иако могу бити веома опасни, они сами по себи претстављају врло сложене и осетљиве операције, чији успех зависи од прилично сложених чинилаца, нарочито од спремности и брзине реаговања противника. Тамо где је бранилац умео да искористи њихове слабости и где је благовремено, смело и организовано пружио отпор, макар и слабијим снагама, тамо је ваздушни десант у већини случајева претрпео осетне губитке; он није постигао жељени успех, а често се и катастрофално завршио. Природно је да са неорганизованим и још неприпремљеним противником могу лакше изаћи на крај и слабије снаге, а баш већина ваздушних десаната у почетку извођења претставља такву неорганизовану и несређену масу. Истина, та неорганизованост и несређеност не траје дуго времена, само треба имати у виду да за консолидацију и сређивање десанта треба утолико више времена уколико је десант крупнији. То значи да бранилац не сме пропустити тај за себе најповољнији а за десант најосетљивији тренутак, јер ће се десантне трупе у противном релативно брзо средити и организовати. Оне ће тада претстављати

опасног противника, који се изненада појавио у непожељно време, на непожељном, а у већини случајева и врло опасном месту.

Колико је пак то време које је потребно за консолидацију десантних трупа? Оно зависи од много чинилаца — од бројне јачине десантних јединица, склопа земљишта у рејону искрцавања и његове покривености, јачине ветра, извештаности и претходне припреме људства, ваздушне подршке десанта, итд., а највише од брзине и умешности реагирања самог противника. С обзиром на искуства, данас се узима да је једном батаљону падобранаца (од 700 до 800 људи), добро увежбаном за искакање, прикупљање и организацију за борбу, потребно од 30 минута до једног часа, под претпоставком да не буде реагирања противника¹). Може се узети да је за ваздушне десанте већих размера најосетљивији период један час по искакању дању и до четири часа ако се искакање врши ноћу.

Растреситост падобранаца на земљишту после искакања (од које много зависи време њиховог прикупљања) такође је различита у разним условима и зависи од више чинилаца, а у првом реду од јачине ветра. Према америчким гледиштима, растреситост падобранаца при искакању из једног авиона — узимајући нормално један вод (тј. 35 до 40 људи), при нормалним условима, износи око 800 до 1.000 метара, а као најмања норма при најповољнијим условима око 500 метара²). Према томе, природно је што су десантне трупе за време ових 30 минута до једног часа веома неопходне, тако да ће и противник који буде умео искористити ову њихову највећу слабост имати највише изгледа да их потпуно онемогући.

Сада се поставља питање: како ће бранилац у току читавог рата, на целој дубини своје државне територије држати спремне извесне војне јединице (одреде) које би се одмах могле супротставити евентуалним десантима, када ће за главни одбранбени фронт бити потребно што више снага и средстава? Несумњиво је да ће свака држава којој буде претила оваква опасност (нарочито оне чији непријатељи располажу јаким ваздушнодесантним снагама) држати извесне војне снаге за одбрану позадине, користећи за то било сам већ постојећи распоред својих снага према захтевима фронта, било специјално одређене јединице за одбрану важних рејона по дубини државне територије. Оне ће при томе, свакако, настојати да те специјалне снаге буду што мање, а рејони које имају да бране што већи. Баш због тако великог пространства рејона дешаваће се да ће проћи извесан период времена док те специјалне снаге пристигну у рејон десанта и ступе у борбу са њим. А управо тај период времена је за ваздушни десант — као што смо видели — од одлучујућег значаја. Поред тога, на брзу

¹) На маневрима снага Североатлантског пакта у септембру 1952 године у Италији, 234 падобранца (тј. нешто више од падобранске чете) било је спремно за дејство после 28 минута од момента спуштања иако је десант вршен по дану.

²) Из једног авиона падобранци могу да искачу само један по један. У најновије време Енглези врше опите спуштањем помоћу падобрана целе кабине са 15—20 војника како би се растреситост и време прикупљања што више смањили. Но то се још увек налази у опитној фази.

интервенцију браничевих трупа свакако ће утицати и противничка авијација, јер се већи ваздушни десанти не могу замислити без њене јаке заштите и подршке. Она ће свакако настојати не само да спречи или омете придолазак противничких снага у рејон десанта, већ и да им нанесе што више губитака, тако да и тиме колико-толико олакша ситуацију свог десанта и макар нешто добије у времену.

Где ће онда бранилац пронаћи снаге које би нападачу могле да пруже отпор у свако доба, па и у првим моментима његовог искрцавања, на целој дубини државне територије, када видимо какве потешкоће постоје при одређивању специјалних војних снага и какве им се све потешкоће могу супротставити при њиховој интервенцији?

По моме мишљењу, ту снагу у првом реду претставља наоружано цивилно становништво, тим пре што се оно налази расуто по читавој државној територији, тако да у свако време (у свако доба дана и ноћи) може пружити први отпор нападачевим снагама у моменту када су оне најслабије³). Природно је да ће се за време рата највећи део способног људства већ налазити у оперативним јединицама, али ће увек један добар део остати у позадини (у неким пределима више у неким мање) на својим мирнодопским радним местима, првенствено по творницама, рудницима, административним и другим установама, тј. баш у оним објектима (или њиховој близини) који ће најчешће и претстављати циљеве ваздушних десаната.

Иако је јасно да се само становништво не може озбиљно супротставити једном већем ваздушном десанту, јер је то искључиво задатак војних снага, оно ипак може знатно допринети његовом уништењу. А да би се боље схватиле могућности становништва у тој борби и његов допринос, треба имати у виду околности и доста тешку ситуацију под којима ће се искрцане трупе налазити у почетку десанта. Пре свега, оне ће се обично наћи на релативно непознатом земљишту, на коме се најпре морају оријентисати, без обзира на то што су се већ раније путем географских карата, фотографија и разних рељефа упознале са главним контурама тога терена. У току прикупљања њихово људство ће бити још неорганизовано и неповезано, а веза међу искрцаним јединицама и разним деловима још неустављена, тако да ће и командовање тим људством и реагирање на противничке нападе бити знатно отежано. Оне у извесним случајевима неће имати још ни довољно борбених средстава, јер је потребно извесно време за прикупљање и распоређивање и оних борбених средстава која су такође бачена из авиона. Поред тога, оне ће и за време лета до места искрцавања вероватно имати извешан број рањених и мртвих (било од противдејства браничеве ловачке авијације и ПАА, било приликом самог искрцавања десанта — повреде приликом пада на рђав терен, као и због осталих несрећних случајева при искакању падобранаца

³) Познат је пример енглеских сељака (па и радника и омладине) из прошлог рата, када је Британији претила директна опасност од масовних немачких десаната. Приликом свакодневног изласка на рад у поље сељак је са собом носио и оружје да евентуално не би био изненађен од немачких падобранаца и како би то оружје могао одмах да употреби у циљу одбране или напада.

и силаску једрилица). Најзад, код искрцаног људства такође постоји већа или мања доза ако не стрха, а оно бар нервозе, због неизвесности шта их све чека од стране браниоца. (Зато се искрцавање често назива и „скок у неизвесност“.) Према томе, ако се ставимо у улогу десантних трупа, ако имамо у виду њихов лет преко непријатељске територије над којом ће их нападати ловачка авијација и тући ПА артиљерија, затим спуштање у непријатељску позадину на релативно непознато земљиште, међу народ који ће им се свима средствима одупрети — онда ће нам њихово стање бити много јасније, без обзира што ситуација не мора увек бити потпуно оваква како је овде изнето.

Чим се на десант отвори макар и слабија ватра, искрцано људство се већ не може кретати слободно по земљишту, већ мора осматрати противника и тражити било какав лични заклон ради појединачне заштите, па тек онда мислити о прикупљању. А колико ће тада изгубити времена за борбу зависиће од брзине, умешности и степена силине браниоцевог противдејства. Морал искрцаних трупа у тим моментима већином није на завидној висини, нарочито ако одмах наиђе на брзу реакцију браниоца (без обзира да ли се ту ради о браниоцима војним или грађанским снагама). Али ако ове трупе приметите да су својом појавом изазвале изненађење и збуњеност својих противника, онда је несумњиво да ће им морал нагло порасти. Због тога је најбоље да наоружане и организоване групе становништва нападну десант одмах у почетку, јер ће то имати највећи ефекат и дати најбоље резултате. Тиме ће десантне трупе не само изгубити драгоцену време које им је потребно за организацију и консолидацију за борбу, већ ће претрпети и извесне губитке. Таквим својим радом цивилно становништво може водити успешну борбу до доласка војних јединица и знатно допринети коначном уништењу десанта, а то би и био основни циљ његове борбе.

Као што сам већ навео, становништво мора бити што боље организовано и наоружано да би се могло успешно борити. Иако овде нећу наводити његове организационе форме, ипак ћу нагласити да би ту организацију свакако требало спроводити по целој дубини државне територије, по свима насељеним местима, првенствено по творницама, рудницама и установама, тј. тамо где се и налази гро људства најспособнијег за борбу и рад.

У чему би се састојало дејство становништва у случају већег непријатељског искрцавања? О томе ћу изнети само неколико података, пошто је немогуће унапред прецизирати све могућности. Ваздушни десант може обухватити прилично велики рејон — неколико насељених места или села⁴⁾. Ако би се све становништво тога рејона одмах дигло у борбу против десантних трупа, и ако би из сваког насељеног места тукло оне делове десанта који су му најближи, десант би се такорећи аутоматски нашао не само опкољен са свих страна,

⁴⁾ Приликом десанта у Холандији, септембра 1944 године, 101 ваздушно-десантна америчка дивизија од око 6.000 људи са опремом била је избачена на просторији од 40 км ширине и 25 км дубине.

већ би и поједини његови делови унутар тога рејона били уклештени и изложени ватри са разних страна, тако да би трпели губитке и губили драгоцено време, што би свакако олакшало његово касније уништење.

Становништво би отварало ватру на падобранце док су још у ваздуху, на поједине изоловане падобранце или њихове мање групе у циљу наношења губитака, вршило би заробљавање појединих издвојених падобранаца, уништавало њихова средства везе или бар ометало њихово функционисање, уништавало непријатељска борбена и друга средства која су избачена падобранима или их склањало на скривита места, итд., итд. Оно би из угроженог рејона евакуисало све оно што би непријатељу ма у чему могло корисно да послужи — превозна средства, храну, стоку, бензин, итд. Оно би — ако је то планом одбране предвиђено — кидало или рушило електричне инсталације, затрпавало бунаре и рушило чесме (ако у томе рејону влада оскудица у води), вршило израду заклона или баријада, уклањало рањенике, одводило непријатељске заробљенике из угроженог рејона, склањало болесно и немоћно људство које није способно ни за какав рад, осматрало рад непријатеља, итд., итд. (Ако становништво не би било наоружано, онда би оно углавном предузимало само пасивне мере.) Оваквим својим радом становништво би убрзо могло добити пуну слику јачине, распореда и намера непријатеља, чиме би се војним снагама, које тек треба да стигну, указала огромна помоћ и добило драгоцено време, које овде често игра судбоносну улогу.

Шта би све становништво могло да уради у моменту спуштања и борбе са десантом и на који начин тешко је унапред предвидети, јер то зависи од многих чинилаца — од претходне припреме десанта, бројне јачине искрцаних непријатељских снага, начина и места искрцавања, склопа земљишта (његове испресецаности и покривености), доба дана, односно ноћи, удаљености војних јединица, итд., а највише од организације, обучености, морално-политичке свести, наоружања и јачине становништва у томе рејону. Уколико становништво буде боље познавало евантуалног непријатеља и његове методе борбе, нарочито начине вршења ваздушних десаната и њихова средства, утолико ће и његова борба бити ефикаснија. У сваком случају, требало би прописати детаљнија упутства за рад становништва, првенствено у посебним упутима за противдесантну одбрану.

Треба имати у виду да би становништво и по пристизању војних јединица и даље наставило борбу и свој рад прилагођавало њиховим захтевима и пружало им сву могућу помоћ, тако да би његова борба уствари престала тек после потпуне ликвидације десанта.

Очекујући немачки десант на Крит, Британци су због недостатка снага и модерног наоружања наоружали лаким наоружањем и један део становништва острва. С друге стране, Немци су очекивали да се Грци, с обзиром на потпис капитулације од стране владе у Атини, неће борити и да ће оставити Енглезе да се сами туку. Међутим, они су се у томе преварили, јер су се и грчке трупе и становништво острва тукли веома храбро. С обзиром на многе сукобе који су се раз-

вијали између ових „нерегуларних“ — цивилних бранилаца са немачким падобранцима, па чак и на индивидуалне борбе, Немци су се жалити баш на тај елан којим су се Грци тукли, јер су им нанели тешке губитке. Да је то становништво било боље организовано (што се због недостатка времена није могло ни извршити) и да је било боље обучено за овај начин борбе, сигурно би се Немци још више на њих жалити. А шта тек да кажемо о становништву Дрвара 1944 године! О овом нама већ тако познатом примеру довољно је цитирати само речи маршала Тита који је, говорећи о овом десанту, између осталог рекао и следеће: „Херојство наших јединица, херојство наше омладине и становништва Дрвара, онемогућили су Хитлерове планове“.

*

Ако становништво може успешно да се бори и са крупним ваздушним десантима и да допринесе њиховом коначном ликвидирању, онда је природно да се оно са много више успеха може борити са мањим десантима и другим непријатељским диверзантским групама које су спуштене ваздушним путем или искрцане са мора. А не треба заборавити да ће се мањи десанти и ове диверзантске групе, по моме мишљењу, убудуће много чешће примењивати. Овде треба имати у виду и нагли послератни развој хеликоптера, који могу одлично послужити и за ову сврху. Далеко би нас одвело ако бисмо се упуштали у детаљнија излагања о могућностима хеликоптера, али је већ доказано да су за ноћне и уопште мање десанте хеликоптери кудикамо прикладнији од авиона, нарочито у погледу одржавања тајности, јер су се у борбама у Кореји, Индокини и Малаји у том погледу одлично показали. Због тога је природно да све више расте и улога цивилног становништва у тој борби. Суштина његове борбе састоји се првенствено у благовременом откривању диверзаната и мањих десаната јер се овакве диверзије врше искључиво у тајности (ноћу, по магли и сл.). При томе је важно да се диверзанти благовремено открију и униште пре но што изврше свој задатак, јер би њихово уништење после извршене диверзије имало само морални ефекат.

Начин рада и борба становништва у оваквим случајевима умногосте се разликују од рада и борбе са крупнијим десантима. Уколико становништво буде боље познавало начине извођења и оваквих непријатељских подухвата и средстава којима се он служи, утолико ће и његова борба бити свакако ефикаснија.

Наоружање становништва за противдесантну одбрану претставља доста тежак и сложен проблем, јер ретко која држава — а нарочито оне са недовољно развијеном војном индустријом — може наоружати све способно становништво. Зато ће свака земља решавати овај проблем према својим могућностима и потребама и вероватно настојати да првенствено наоружа колективе привредних — индустријских предузећа, који ће уствари претстављати стуб цивилне одбране, не само својих предузећа, већ и читавог рејона уопште. Поред тога, треба тежити да се наоружа и железничко особље, тим пре што

и железнички објекти могу често бити циљеви ваздушних десаната. За ову сврху се може користити првенствено трофејно и свако друго наоружање које се налази у поседу становништва (старе и ловачке пушке, револвери, хладно оружје и сл.), јер и оно у борби против ваздушних десаната може корисно да послужи.

Иако организација цивилног становништва за ову борбу захтева извесне напоре и материјална средства, ипак су они кудикамо мањи у поређењу са напорима и материјалним средствима која се данас троше на скупочени ратни материјал за наоружање регуларних армија, тим пре што би се уложени напори и материјална средства за време рата свакако вишеструко исплатили. Поред тога, наоружано и организовано цивилно становништво претстављало би озбиљну снагу са којом би непријатељ при вршењу ваздушних десаната убудуће морао рачунати. Мада би оваква организација заостајала за војном организацијом по наоружању, квалитету кадра, обучености, итд., ипак би она имала и извесних предности над њом. Не само што се организоване и наоружане групе становништва увек налазе на самом месту вршења десанта, тако да могу такорећи тренутно ступити у противдејство, већ оне одлично познају и земљиште на коме се врши искрцавање, што је веома важно, нарочито у борби ноћу. С друге стране, непријатељска авијација, која би евентуално штитила десантне трупе, нема повољних услова за дејство против самог становништва које је растресито распоређено, маскирано и добро заклоњено.

Као што се види, цивилно становништво би могло својом оружаном борбом много допринети одбранбеној снази своје земље и коначној победи над непријатељем, што у рату и јесте циљ крајњих напора целокупног народа.

19 СВЕСКА „МАЛЕ ВОЈНЕ БИБЛИОТЕКЕ“

ВЕГЕЦИЈЕ

РАСПРАВА О ВОЈНОЈ ВЕШТИНИ

дело римског војног писца старо 1500 година

Изучавање историје ратне вештине претставља необично кориштан рад за сваког официра, јер тиме не само да проширује своје опште-културно и војно образовање, него се такође и наоружава једним искуством које је вековима гомилано кроз крваву људску историју.

Иако је дело старо 15 векова у њему ће читалац наићи на низ питања која нису ни данас изгубила своју актуелност.

Књига је илустрована са 32 скице, има 158 страна а цена јој је 140 динара. Предео са француског пуковник Риста Петровић.